

NOBILIS CAHIER 4

Toon Wegner (1926-2010)

Een gedreven kunstenaar

TEN GELEIDE

Het voor u liggende Nobilis Cahier over Antonius Johannes Willem (Toon) Wegner (Rijswijk, 12 november 1926 – Orvelte, 17 februari 2010) is het resultaat van een eerste verkenning van het kunstenaarsarchief van een gedreven mens en kunstenaar. Na zijn studie aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag (1942-1947) ligt de nadruk in zijn leven op zijn succesvolle beroepspraktijk als kunstenaar. In 1964 volgt zijn benoeming als docent aan de Academie van Beeldende Kunsten in Rotterdam, waar hij zowel aan de dag- als avondopleiding zal gaan werken en als docent grafiek en tekenen aan de Dagopleiding van Tekenleraren aan de Katholieke Leergangen in Tilburg (Akademie voor Beeldende Kunsten). In 1969 verhuist hij naar het museumdorp Orvelte, waar hij in 1973 de Stichting Pro-Graph opricht. Een grote verscheidenheid aan activiteiten ter promotie van de grafische kunst in binnen- en buitenland volgt, maar daarnaast zet hij zich tomeloos in voor de verbetering van de positie van kunstenaars en verzamelt een enorm bezit aan oude drukpersen om die als een levend erfgoed draaiend te houden. Al die activiteiten lijken er voor te zorgen dat zijn eigen kunstenaarschap in de loop der jaren meer en meer naar de achtergrond verschuift, al participeert hij nog volop in elk project van Pro-Graph met eigen prenten en met prenten in projecten in het buitenland en blijft het tekenen ook een echte passie. Dit cahier legt de nadruk op de productie van zijn vrije prenten en op de eerste decennia van zijn beroepspraktijk, want Toon Wegner past niet in één Nobilis cahier, daar is een echt boek voor nodig. Helaas is er geen ruimte voor aandacht voor zijn bijna duizend bewaard gebleven tekeningen, niet voor zijn prachtige olieverfschilderijen en gouaches, niet voor zijn wandschilderingen in Leiden, Voorschoten, Dwingeloo, zijn glas in lood-raam in Den Haag, zijn panelen voor NDSM-tankers en zijn sgraffito in Den Haag. We maken één uitzondering: het olieverfschilderij uit 1948, dat de Stichting Nobilis in 2014 aankocht en dat zo duidelijk de verbinding legt met het kleurrijke werk van zijn leermeester W.J. Rozendaal. De kunsthistoricus Ad van der Blom schrijft met zijn *Toon Wegner, een gebaar naar de ander* een meer dan voortreffelijke publicatie, die verscheen bij de tentoonstelling in het Drents Museum/Assen, ter gelegenheid van de zestigste verjaardag van de kunstenaar in 1986. Het lukt Van der Blom om compact alle facetten van het veelzijdig kunstenaarschap goed onderbouwd over het voetlicht te brengen.

Dit Nobilis Cahier wil ook eer bewijzen aan Diana Court, die in 1982 naar Drenthe komt, en die het mogelijk maakt dat de archieven, de prenten en de originele blokken en platen van haar echtgenoot, Toon Wegner, deel zijn gaan uitmaken van de collecties van de Stichting Nobilis. En dat niet alleen: ook de uitgaven van de Stichting Pro-Graph, zoals de prenten van 25 jaar uitgegeven kalenders met originele grafiek en speciale mappen met grafiek vonden hun plek in de Nobilis-collectie. Ondertussen heeft Diana Court ook haar eigen grafiekcollectie met driehonderd bladen vrije grafiek overgedragen aan de Stichting Nobilis. De lezer zal zich kunnen verplaatsen in de gevoelens van respect en dankbaarheid van het bestuur van de Stichting Nobilis jegens de schenker, mevrouw

◀ *Stilleven met Delfts blauw, olieverf, gedateerd 23 augustus 1948.*

Op de omslag is afgebeeld Westerschelde kust, 1968/1984, lino, 385 x 460 mm.

Diana Court uit Orvelte, die sinds 1982 samen met Toon Wegner het werkend hart van Pro-Graph was en naast haar lespraktijk als piano-docente haar Toon altijd terzijde stond in al zijn werkzaamheden. De dichter Ton Peters was overigens voorzitter en mede-initiator van menig Pro-Graph-project.

De gedrevenheid van Toon Wegner in allerlei richtingen maakt het onmogelijk om een compleet beeld te schetsen van zijn veelzijdigheid in deze bescheiden publicatie. Alleen al het ordenen en beschrijven van het omvangrijke archief zal nog wel veel tijd in beslag nemen. Ton Peters uit Elp verwoordde het in *Toon Wegner mensen – portretten* in 1993 als volgt: 'Een gesprek met Toon Wegner is een kaleidoscopische ervaring. Met gemak verbindt hij binnen korte tijd het werk van Lissitzky, een tentoonstelling over Fré Cohen, het kunstbeleid in de provincie Drenthe en de prijs van een zak kattenvoer met elkaar. Toon's wereld bestaat uit tientallen facetten die voortdurend wisselen van samenstelling en belichting. Zijn wereld laat zich moeilijk in een paar woorden verklaren. Enerzijds staat hij kinderlijk onbevangen tegenover nieuwe indrukken en gebeurtenissen, anderzijds is er de volwassen, bijna statisch aandoende standvastigheid.'

Een woord van dank is op zijn plaats voor hen die deze uitgave financieel mogelijk maakten: de provincie Fryslân, Koninklijke Van Gorcum en de kunstenaar Siemen Dijkstra. Tegelijkertijd besloot het bestuur van Exlibriswereld, Nederlandse Vereniging voor Exlibris en andere kleingrafiek, dit cahier als bijlage bij haar tijdschrift *Grafiekwereld* in 2014 toe te sturen aan haar leden. Voor meer literatuur over Wegner zij verwezen naar de bibliografie van Efraïm Milikowski in *Toon Wegner taal en teken*, Eext-Orvelte, 2006, pag. 55–62.

Het is voor goed en onvoorstelbaar stil geworden in het atelier van Toon Wegner aan de Schoolstraat 3 in Orvelte. Een cahier schrijven over een kunstenaar, die je niet persoonlijk gekend hebt, wordt misschien vreemd gevonden. Maar met nog meer schroom mag ik zeggen dat de Stichting Nobilis eigenaar/beheerder is geworden van het rijke Toon Wegner-archief. Het is een voorrecht, maar ook een niet vrijblijvende opdracht. En dat allemaal door besluiten van een zeer betrokken Diana Court.

Toon Wegner is een begrip in Nederland Grafiekland en dat moet maar zo blijven ook, lijkt me!

Pieter Jonker,
secretaris Stichting Nobilis

De jonge Toon Wegner aan het werk in zijn huis aan de Bankastraat 41 in Den Haag (foto: W. Stefan Nijhoff).

De tweede tentoonstelling die in Den Haag in 1947 in de openlucht wordt gehouden.

EEN GEDREVEN KUNSTENAAR

NOBILIS CAHIER 4

Toon Wegner (1926-2010)
Een gedreven kunstenaar

1947-2010

Het kunstenaarsleven van Toon Wegner wordt gemarkeerd door de jaartallen 1947, als hij zijn kunstopleiding aan de Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag afrondt en zijn kunstpraktijk aanvangt en het jaar van zijn onverwacht sterven: 2010. In 1945 wordt al vanaf 15 augustus in Den Haag door 25 jonge schilders een openlucht-tentoonstelling georganiseerd. 'De Parade der debutanten' wordt gehouden aan de Lange Vijverberg in Den Haag. In een krant schrijft Willem Schrofer (1898–1968) docent schilderen aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag: 'Onze geteisterde stad is geprikkeld tot herrijzenis en wederopbouw. Er is fantasie en ondernemingsgeest nodig! Dat bezit de jonge kunstenaar. Wat zij te tonen hebben is mij onbekend. Maar ik heb vertrouwen in ze. In ieder geval zal het een prikkel zijn voor de bevolking. Het zal de indruk geven dat er iets nieuws leeft, dat een nieuwe geest

vaardig begint te worden.'¹⁾ De criticus van *Het Parool* vindt dat enkele debutanten, zoals Toon Wegner, Co Westerik, Zitman en Van der Poll 'verwachtingen voor de toekomst wettigen'. 'Wegner weet op aantrekkelijke wijze met lichte hand huizen en boomen in het kader te zetten.'²⁾ De meeste critici wijzen op het feit dat er teveel onrijp werk op de tentoonstelling is, maar prijzen het laagdrempelige initiatief, dat in 1947 herhaald wordt. Opvallend vaak wordt dan Toon Wegner in de krantenkolommen genoemd: kloek van schildering, goed van toon (*Haagse Courant*, 17 juli 1947), opvallend fris van waarneming (*Vrije Volk*, 16 juli 1947), als talent valt het meest Wegner op, die, vooral in zijn landschappen, blijk geeft van een verfijnd kleurgevoel (*Haagsch Dagblad*, 26 juli 1947) en Stokvis schreef (*De Waarheid* van 16 juli 1947): 'Getroffen werd ik door zijn impressie van een binnenplaats met als achtergrond een oud huis. De sfeer is goed getroffen en de wijze waarop hier met talrijke kleuren groen is

Afgestudeerd in 1947: v.l.n.r. Toon Wegner, Cor Zitman, Co Westerik, Klaas van Biezen, (liggend) Jan F. Huffener. Docent: Henk Meyer.

gewerkt, wekt mijn bewondering op.' Het is in de zomer van 1947 dat Toon Wegner afstudeert aan de Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag, samen met Klaas van Biezen (1920), Jan F. Huffener (1925), Co Westerik (1924) en Cor Zitman (1926). Ze studeren af voor de afdeling portret en figuurtekenen en schilderen en illustratief tekenen. Toon Wegner heeft van 1942–1947 les gehad van o.a. van Henk Meyer, W.J. Rozendaal, Paul Citroen, Vogelpoel, Van Coppenhage en Willem Schrofer.

Geboren in Rijswijk woont hij eerst aan de Nicolaas Tulpstraat, later aan de Monsterseweg 116. In 1931/1932 is hij een jaar lang bij familie van moeder in Konstanz am Bodensee. Nadien gaat hij naar de lagere school in 's-Gravenzande. In 1938 verhuist het gezin Wegner naar de Rembrandtstraat 476 in Den Haag. In 1939 volgt Toon de opleiding tot stuka-door aan de Tweede Ambachtschool. In september 1942 is hij nog geen zestien en

wil toch graag zijn opleiding tot beeldend kunstenaar gaan volgen. In 1944 duikt zijn vriend Co Westerik onder. Toon Wegner zwerft door Nederland. In 1946 vertrekt hij met vriend Co naar Frankrijk. In 1947 gaat hij opnieuw naar het zuiden, nu met Rudi Polder en onderweg bezoeken ze de schrijver Willem Elsschot.

Na het afstuderen in 1947 vertrekt Cor Zitman al snel naar Zuid-Amerika en wordt later een succesvol beeldhouwer, maar met de andere kunstenaars onderhoudt Toon Wegner levenslange vriendschappen. In mei van datzelfde jaar exposeren studenten onder de titel 'Jonge Kunst' in kunstzaal Scherft in Den Haag. Naast werk van Cor Zitman en Jenny Dalenoord valt vooral het werk van Toon Wegner op. In 1948 neemt Toon Wegner opnieuw deel aan de openlucht tentoonstelling in Den Haag, maar dan schrijft Penning, de kunstkriticus van *Het Haags Dagblad* van 10 juni dat Wegner niet steeds ontkomt aan oppervlakkigheid in het gemak waarmee hij zijn materiaal gebruikt.

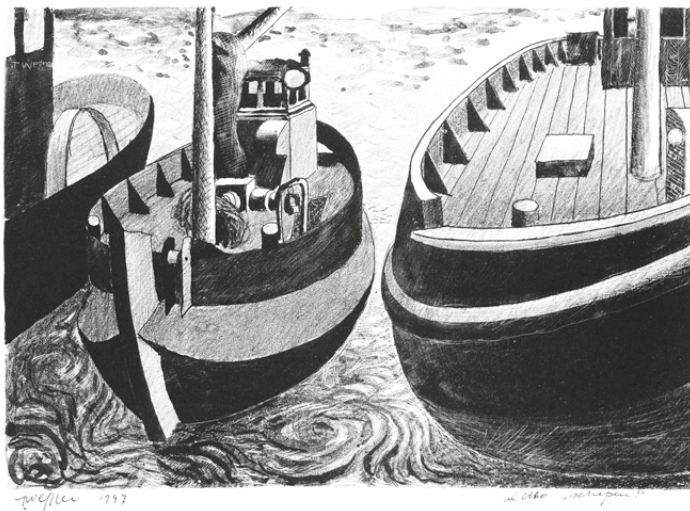
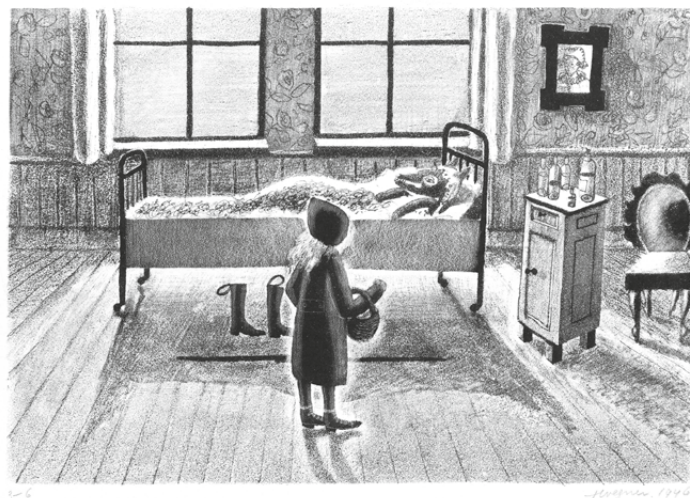
In 1947 wordt in het Gemeentemuseum in Den Haag de eerste tentoonstelling van Haagse kunstenaars gehouden, waarbij Gerretsen in *Het Vrije Volk* van 17 mei aangeeft dat uitgevers opdrachten voor illustraties zouden moeten geven aan de jonge talenten Quirine Collard, Jenny Dalenoord, Berserik, Westerik en Wegner. Hij ziet overigens ook de vormende kracht van docent W.J. Rozendaal. Toon Wegner laat daar tien pentekeningen zien en twee werken met plakkaatverf.

In 1949 trouwt Toon Wegner met Eva Paris uit Tallinn (Estland). Samen zullen

Roodkapje, 1946, litho, 307 x 211 mm, no. 3/6.

Opstand, 1947, litho, 262 x 210 mm, 2e druk, 6 – I
(op de steen staat het jaartal 1946).

Schepen, 1947, litho, 205 x 296 mm.

Werkbrigade, 1951, ets, 173 x 228 mm.

ze drie kinderen krijgen: Juri, Ruth en Victor. Toon wordt toe gelaten tot regelingen, die later de Beeldende Kunst Regeling genoemd wordt. Je mag twee jaar meedoen, dan weer een jaar niet.

In 1950 is er een groepstentoonstelling in Pulchri Studio waar Penning in *Het Haags Dagblad* van 4 februari een drietal opmerkelijke gouaches van Toon Wegner waarneemt. Het is voor het eerst dat de jonge kunstenaar in Pulchri Studio tentoonstelt. Later dat jaar is er de tentoonstelling 'Vrouwen, kinderen en bloemen' waar een groot geschilderd naakt in kubistische stijl van zijn hand hangt en dat in kritieken van o.a. Cornelis Veth, R.E. Penning en H.A. Gerretsen besproken wordt. Het schilderij heeft een ereplaats op de tentoonstelling, maar het wordt kritisch besproken. In 1952 tekent Toon Wegner aan boord van een trawler, die naar de Shetland-eilanden vaart. De tekeningen zijn geschonken aan het Maritiemuseum in Rotterdam.

In 1954 neemt Toon Wegner deel aan de zesde groepstentoonstelling van Haagse Kunstenaars in het Gemeentemuseum. Een jaar later is hij ook vertegenwoordigd op the First International Exhibition of Prints in Ljubljana samen met Escher, Disberg en Romijn.

Wassend meisje, 1951, ets, 145 x 195 mm.

1/12 slapende vissers op de
Trawler, onderneming II
(Fa. Vrolijk Scheveningen) Toomajm 1951/59

Slapende vissers op de Trawler, onderneming II, Fa. Vrolijk Scheveningen, 1951, lino, 342 x 210 mm. Dit is nummer 1/12 van de tweede druk uit 1999.

Vissortende vissers, Trawler, de Onderneming II, 1951, 255 x 325 mm. Dit is nummer 3/6 van de tweede druk uit 1999.

2-5/14

Toomajm

Kaartende vissers, 1952, lino, 190 x 265 mm, II – 5/14 (1993).